

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport

RESOLUCIÓ de 16 d'octubre de 2018, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual s'incoa expedient per a declarar bé d'interès cultural immaterial la festa de Moros i Cristians d'Alcoi. [2018/9568]

L'article 12 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana assenyalava que correspon a la Generalitat vetlar per la protecció i defensa de la identitat i els valors i interessos del poble valencià i el respecte a la diversitat cultural de la Comunitat Valenciana i el seu patrimoni històric.

D'altra banda, la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, estableix en l'article 45 que seran declarats béns immaterials d'interès cultural les activitats, creacions, coneixements, pràctiques, usos i tècniques que constitueixen les manifestacions més representatives i valuoses de la cultura i els de maneres de vida tradicionals dels valencians, així com les tradicions en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i especialment les que han sigut objecte de transmissió oral, i les que mantenen i potencien l'ús del valencià.

Vistos els informes tècnics favorables a la incoació de l'expedient de declaració de bé d'interès cultural immaterial emesos pel Servei de Patrimoni Cultural i per la Comissió Tècnica per a l'Estudi i Inventari del Patrimoni Immaterial.

Considerant el que disposa l'article 27 de la Llei de la Generalitat Valenciana 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, resolc:

Primer

Incoar expedient per a declarar bé d'interès cultural immaterial a favor de la festa de Moros i Cristians d'Alcoi.

Segon. Descripció del bé i valors

D'acord amb els articles 28 i 45 de la Llei de la Generalitat Valenciana 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, es fan constar en l'annex d'aquesta resolució la descripció del bé i els seus valors.

Tercer. Mesures de protecció i salvaguarda

La protecció de la festa de Moros i Cristians d'Alcoi com a patrimoni cultural immaterial es concretarà en les mesures següents:

- a) Realitzar labors d'identificació, descripció, investigació, estudi i documentació amb criteris científics.
- b) Incorporar els testimonis disponibles a suports materials que garantisquen la protecció i preservació.
- c) Vetlar pel desenvolupament normal i la pervivència d'aquesta manifestació cultural, i també tutelar la conservació dels seus valors tradicionals i la seua transmissió a les generacions futures.

Qualsevol canvi que excedisca el normal desenvolupament dels elements que formen aquesta manifestació cultural s'haurà de comunicar a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural perquè, si escau, reba l'autorització administrativa i es modifique la present declaració.

Les accions de salvaguarda que es projecten hauran de tindre en compte, de manera molt especial, els riscos de desvirtuació que es podrien derivar del turisme massiu, així com la necessitat de valorar i protegir adequadament els oficis tradicionals associats a aquesta manifestació.

La gestió del bé la tindrà l'Associació de Sant Jordi i l'Ajuntament d'Alcoi, que seran els que decidisquen sobre aspectes materials i immaterials, així com sobre el desenvolupament de l'esmentada manifestació cultural.

Quart

En compliment del que estableix l'article 27.3 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, es notifica la present resolució als interessats, i es comunica al Registre General de Béns d'Interès Cultural perquè s'aneote de manera preventiva.

Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte

RESOLUCIÓN de 16 de octubre de 2018, de la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, por la que se incoa expediente para declarar bien de interés cultural immaterial la fiesta de Moros y Cristianos de Alcoy. [2018/9568]

El artículo 12 del Estatuto de Autonomía de la Comunitat Valenciana señala que corresponde a la Generalitat velar por la protección y defensa de la identidad y los valores e intereses del pueblo valenciano y el respecto a la diversidad cultural de la Comunitat Valenciana y su patrimonio histórico.

Por otro lado, la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, establece en el artículo 45 que serán declarados bienes inmateriales de interés cultural las actividades, creaciones, conocimientos, prácticas, usos y técnicas que constituyen las manifestaciones más representativas y valiosas de la cultura y los de formas de vida tradicionales de los valencianos, así como las tradiciones en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y especialmente las que han sido objeto de transmisión oral, y las que mantienen y potencian el uso del valenciano.

Vistos los informes técnicos favorables a la incoación del expediente de declaración de bien de interés cultural inmaterial emitidos por el Servicio de Patrimonio Cultural y por la Comisión Técnica para el Estudio e Inventario del Patrimonio Immaterial.

Considerando lo que dispone el artículo 27 de la Ley de la Generalitat Valenciana 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, resuelvo:

Primero

Incoar expediente para declarar bien de interés cultural inmaterial a favor de la fiesta de Moros y Cristianos de Alcoy.

Segundo. Descripción del bien y valores

De acuerdo con los artículos 28 y 45 de la Ley de la Generalitat Valenciana 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, se hacen constar en el anexo de esta resolución la descripción del bien y sus valores.

Tercero. Medidas de protección y salvaguarda

La protección de la fiesta de Moros y Cristianos de Alcoy como patrimonio cultural inmaterial se concretará en las medidas siguientes:

- a) Realizar labores de identificación, descripción, investigación, estudio y documentación con criterios científicos.
- b) Incorporar los testigos disponibles a apoyos materiales que garanticen la protección y preservación.
- c) Velar por el desarrollo normal y la pervivencia de esta manifestación cultural, y también tutelar la conservación de sus valores tradicionales y su transmisión a las generaciones futuras.

Cualquier cambio que exceda del normal desarrollo de los elementos que forman esta manifestación cultural se tendrá que comunicar a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural para que, si procede, reciba la autorización administrativa y se modifique la presente declaración.

Las acciones de salvaguarda que se proyectan tendrán que tener en cuenta, de manera muy especial, los riesgos de desvirtuación que se podrían derivar del turismo masivo, así como la necesidad de valorar y proteger adecuadamente los oficios tradicionales asociados a esta manifestación.

La gestión del bien la tendrá la Asociación de San Jorge y el Ayuntamiento de Alcoy, que serán los que decidan sobre aspectos materiales e inmateriales, así como sobre el desarrollo de la mencionada manifestación cultural.

Cuarto

En cumplimiento de lo establecido en el artículo 27.3 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, se notifica la presente resolución a los interesados, y se comunica al Registro General de Bienes de Interés Cultural para que se anote de manera preventiva.

Cinqué

Publicar la present resolució amb el seu annex en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* i en el *Boletín Oficial del Estado*.

València, 16 d'octubre de 2018.– El conseller d'Educació, Investigació, Cultura i Esport: Vicent Marzá Ibáñez.

ANNEX

Identificació geogràfica: Alcoi, Alacant.

Àmbit: festiu.

Tipologia: festa de moros i cristians.

Denominació principal i unes altres: festa de Moros i Cristians d'Alcoi en honor a Sant Jordi Màrtir».

1. Comunitats o persones relacionades amb l'element: sant Jordiet, capitans i alferes (un per cada bàndol), mossén Torregrossa, ambaixadors i sergents (un per cada bàndol), alcaid del castell cristià, components de les filaes (els festers i les festeres) i el públic que assisteix a l'acte.

2. Descripció: la festa de Moros i Cristians d'Alcoi en honor a sant Jordi Màrtir té una personalitat pròpia des del segle XVI, i adquireix, a mitjan segle XVIII, les característiques que la defineixen. Compta a la ciutat d'Alcoi amb un distintiu que la fa singular, especial i única. La festa, en honor a Sant Jordi, es compon de la seua proclamació, la Trilogia Festeria i alguns actes previs, els horaris dels quals, itineraris i formalitats s'acomoden als tradicionals.

Cap a 1804 sorgirà el vocable *filà* per a designar nous grups dins dels dos bàndols, formats per persones amb una mateixa indumentària i que van començar a singularitzar-se amb nom propi. Aquestes filaes s'organitzen en esquadres, dividides en els dos bàndols primitius: el moro i el cristià.

2.1. Estructura de la festa

2.1.1. Actes previs

1. Presentació de la revista i col·locació del cartell de festes: la revista recull la memòria de les activitats organitzades per l'Associació de Sant Jordi, la crònica detallada de la festa de l'any anterior, així com el seu programa d'actes. A més, conté col·laboracions literàries i articles d'investigació entorn de la festa, història local i sant Jordi. Editada des de 1913, es presenta en el Teatre Calderón.

Un altre reclam de la festa és el cartell, encarregat a un artista local, que funciona com un anunci i convoca a la participació. Aquest es mostra en la façana de l'ajuntament de la ciutat d'Alcoi, el dia 1 d'abril.

2. Glòria major: la proclamació de la festa es realitza amb la Glòria, que és un pregó amb el qual donen inici les festes, i al qual acudeix un fester de cada filà amb el seu disseny oficial, amb els sergents majors precedits dels heralds de la ciutat i clarins de l'Associació. La desfilada comença a les 10 hores a la plaça d'Espanya, discorre per la ciutat i finalitza de nou en la mateixa plaça al voltant de les 14 hores, a continuació es dispara una mascletada.

3. Processó del trasllat: es tracta d'una processó la finalitat de la qual és la de traslladar la imatge de Sant Jordi *el Xicotet* des del seu temple a la parròquia de Santa Maria per a la realització dels posteriors cultes del triduo. Se celebra cinc dies abans de la Trilogia i comença a les 20.15 hores des de l'església de Sant Jordi fins a l'església de Santa Maria.

4. Glòria infantil: és una desfilada des de la infantesa festeria, igual que en la Glòria major, realitzada després de la missa de Glorierets. Aquest acte se celebra, a les 12.00 hores, des del Partidor i segueix per Sant Nicolau, plaça d'Espanya, passa per davant de l'Ajuntament, i Sant Tomàs, i acaba a les 14.00 hores, davant l'església de Sant Jordi. En el moment que conclou es procedeix a realitzar una mascletada a la plaça d'Espanya.

5. Triduo: aquest acte es compon de tres solemnes cultes en honor al sant patró, a les 20.15 hores, en la parròquia de Santa Maria.

6. Dia dels Músics

6.1. Festa del pasdoble: es tracta d'una desfilada, celebrada la vespra de la Trilogia festeria, en la qual intervien les bandes de música.

Quinto

Publicar la presente resolución con su anexo en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* y en el *Boletín Oficial del Estado*.

València, 16 de octubre de 2018.– El conseller de Educación, Investigación, Cultura y Deporte: Vicent Marzá Ibáñez.

ANEXO

Identificación geográfica: Alcoy, Alicante.

Àmbit: creencias, rituales festivos y otras prácticas ceremoniales

Tipología: fiesta de moros y cristianos.

Denominación principal y otras: fiesta de Moros y Cristianos de Alcoy en honor a San Jorge Mártir.

1. Comunidades o personas relacionadas con el elemento: Sant Jordiet, capitanes y alféreces (uno por cada bando), mossén Torregrossa, embajadores y sargentos (uno por cada bando), Alcaide del castillo cristiano, componentes de *les filaes* (*els festers i festeres*) y el público que asisten al acto.

2. Descripción: la fiesta de Moros y Cristianos de Alcoy en honor a San Jorge Mártir tiene una personalidad propia desde el siglo XVI, adquiriendo a mediados del siglo XVIII, las características que la definen. Cuenta en la ciudad de Alcoy con un distintivo que la hace singular, especial y única. La fiesta, en honor a San Jorge se compone de su proclamación, la Trilogia Festeria y algunos actos previos, cuyos horarios, itinerarios y formalidades se acomodan a los tradicionales.

Hacia 1804 surgirá el vocable *filà* para designar nuevos grupos dentro de los dos bandos, formados por personas con una misma indumentaria y que empezaron a singularizarse con nombre propio. Estas *filaes* se organizan en escuadras, divididas en los dos bandos primitivos: el moro y el cristiano.

2.1. Estructura de la fiesta

2.1.1. Actos previos

1. Presentación de la revista y colocación del cartel de fiestas: la revista recoge la memoria de las actividades organizadas por la Asociación de San Jorge, la crónica detallada de la fiesta del año anterior, así como el programa de los actos de ese año. Además, contiene colaboraciones literarias y artículos de investigación en torno a la fiesta, historia local y a San Jorge. Editada desde 1913, se presenta en el Teatro Calderón.

Otro reclamo de la fiesta es el cartel, encargado a un artista local, que funciona como un anuncio y convoca a la participación. Éste se desvela en la fachada del Ayuntamiento de la ciudad de Alcoy, el día 1 de abril.

2. Gloria Mayor: la proclamación de la fiesta se realiza con la Gloria, que es un pregón con el que dan inicio las fiestas, y al que acude un *fester* de cada *filà* con su diseño oficial, con los Sargentos Mayores precedidos de los heraldos de la Ciudad y clarines de la Asociación. El desfile comienza a las 10 horas en la plaza d'Espanya, discurre por la ciudad y finalizando de nuevo en la misma plaza sobre las 14 horas, disparándose a continuación una *mascletà*.

3. Procesión del traslado: se trata de una procesión cuya finalidad es la de trasladar la imagen de San Jorge *el xicotet* desde su templo a la parroquia de Santa María para la realización de los posteriores cultos del Triduo. Se celebra cinco días antes de la Trilogia y da comienzo a las 20.15 horas desde la iglesia de San Jorge hasta la Iglesia de Santa María.

4. Gloria infantil: es un desfile desde la niñez festeria, igual que en la Gloria Mayor, realizado tras la Misa de Glorierets. Este acto se celebra, a las 12.00 horas, desde el Partidor y sigue por San Nicolau, plaça d'Espanya, pasando por delante del ayuntamiento, y Santo Tomás, terminando, a las 14.00 horas, ante la iglesia de San Jorge. En el momento de se conclusión se procede a realizar una *mascletà* en la plaça d'Espanya.

5. Triduo: este acto se compone de tres solemnes cultos en honor al santo patrón, a las 20.15 horas, en la parroquia de Santa María.

6. Dia dels Músics

6.1. Fiesta del pasdoble: Se trata de un desfile, celebrado la víspera de la Trilogia Festeria, en el que intervien las bandes de música. Se

Es realitza a les 19.30 hores, des de l'avinguda del País Valencià (en l'encreuament amb el carrer de Santa Llúcia) i concorren a la plaça d'Espanya, on s'interpretarà l'himne de la festa.

6.2. Nit de l'Olla i entradetes: es realitza un sopar típic de festers i músics en cada filà, a partir de les 21.00 hores. Mitja hora més tard comencen les Entradetes, que s'allarguen fins a la 1 de la nit. En aquest acte es realitza una desfilada, sense abillament oficial fester i amb bandes de música sense uniformes, que arranca des de Sant Nicolau, entra a la plaça per davant de l'Ajuntament i finalitza darrere del castell. També arranquen des de l'avinguda del País Valencià, entren a la plaça per davant del bar Ideal i finalitza darrere del castell.

2.1.2. Trilogia festera

2.1.2.1. Entrada

1. Missa del fester: celebració de caràcter religiós que comença a les 5 del matí, en la parròquia de Santa Maria, com a commemoració de la missa que mossén Torregossa va celebrar en 1276, prèviament a l'atac sarraí.

2. Diana: amb el res de l'Ave Maria, és hissada la bandera cristiana al castell, i la desfilada de totes les filaes cristianes i moros. En aquesta desfilada, que es produeix immediatament després de la missa (a les 05.45 hores), la Primera Diana recorre simbòlicament el que era l'antic recinte emmurallat de la ciutat per a la seua defensa. La primera filà arranca a les 05.50 hores i l'última al voltant de les 07.45 hores. S'inicia a la plaça d'Espanya davant de l'Ajuntament i continua per Sant Tomàs, església de Sant Jordi, Sant Jaume i Emili Sala (Terrer), i finalitza davant la residència Emilio Sala. Ix de nou des de l'avinguda del País Valencià, a l'altura del carrer Capellà Benlloch, segueix per Sant Llorenç, Sant Francesc, i finalitza a l'altura de la placeta de la Creu Roja. Arranca novament en el Partidor i discorre per Sant Nicolau, i finalitza a la plaça d'Espanya.

3. Entrada cristiana: aquesta desfilada simbolitza la concentració de forces cristianes en defensa de la llavors vila d'Alcoi. S'inicia a les 10.30 hores en el Partidor i segueix per Sant Nicolau, plaça d'Espanya (el capità arriba a la plaça al voltant de les 11.15 hores on se li fa lliurament de les claus de la vila), segueix per Sant Llorenç i acaba al final de l'avinguda del País Valencià al voltant de les 14.30 hores.

4. Entrada mora: amb aquesta desfilada s'evoca les formacions morunes del cabdill al-Azraq, en record de les que van assetjar la vila, s'inicia a les 17.00 hores i el capità arriba a la plaça al voltant de les 17.45 hores. Finalitza la desfilada en l'avinguda País Valencià al voltant de les 22.00 hores.

2.1.2.2. Sant Jordi

1. Segona diana: especialment infantil, en la qual desfilen totes les filaes moros i cristianes, cadascuna amb el seu itinerari. D'aquesta manera, els moros inicien l'acte des de la Font Redona, fins a la plaça d'Espanya i acaben al castell, passant per davant de l'ajuntament. Els cristians parteixen de l'avinguda del País Valencià, a l'altura del carrer Bambú, fins a la plaça d'Espanya i acaben al castell, desfilant per davant del Cercle Catòlic d'Obrers. La desfilada s'inicia a les 09.00 hores i finalitza abans de les 11 hores.

2. Processó de la reliquia: es basa en el trasllat de la reliquia del sant al temple de Santa Maria. El recorregut s'inicia a les 11.00 hores en el temple de Sant Jordi i continua pels carrers de Sant Tomàs, l'Escola, Mossén Torregrossa, Sant Llorenç, plaça d'Espanya i Pintor Casanova (Major) a la parròquia de Santa Maria, finalitzant al voltant de les 12.00 hores.

3. Missa major: aquests oficis litúrgics en honor al sant patró s'inicien a continuació de la processó de la reliquia, en el temple de Santa Maria.

4. Diana vespertina del Cavallet: desfilada acompanyada amb cavalls de cartó que comprén el tram la Font Redona fins a la plaça d'Espanya i que comença a les 18.00 hores.

5. Processó general: amb aquesta processó es retorna la reliquia i la imatge equestre de Sant Jordi al seu temple. Comença a les 19.30 hores i acaba cap a les 21.30 hores. Els festers i devots es concentraran en la placeta del Carbó per a pujar pel carrer Pintor Casanova (Major) on s'incorporarà el clergat, la reliquia i autoritats, continuant per la plaça d'Espanya, Sant Nicolau, Ramón y Cajal, Sant Francesc, Mossén Torregrossa, l'Escola, Sant Tomàs al temple de Sant Jordi. Després assemblea general de l'Associació de Sant Jordi amb bandera i Sant Jordiet (primers trons, majorals, associats honoraris i junta directiva) imatge de Sant Jordi, reliquia del sant, reverend clergat i autoritats.

realiza a las 19.30 horas, desde la avenida del País Valencià, (en el cruce con la calle de Santa Llúcia) concurriendo en la plaza d'Espanya, donde se interpretará el Himno de la Fiesta.

6.2. Nit de l'Olla y Entradetes: se realiza una cena típica de *festers* y músicos en cada *filà*, a partir de las 21.00 horas. Media hora más tarde dan comienzo les Entradetes, se alargan hasta la 1:00 de la noche. En este acto se realiza un desfile, sin atuendo oficial *fester* y con bandas de música sin uniformes, que arranca desde Sant Nicolau, entrando en la plaza por delante del Ayuntamiento y finalizando detrás del Castillo. También arrancan desde la avenida del País Valencià, entrando en la plaza por delante del Bar Ideal y finalizando detrás del Castillo.

2.1.2. Trilogía festera

2.1.2.1. Entrada

1. Misa del *fester*: celebración de carácter religioso que da comienzo a las 5:00 de la mañana, en la parroquia de Santa María, como conmemoración de la que mossén Torregossa celebró en 1276, previo al ataque sarraceno.

2. Diana: con el rezo del Ave María, es izada la bandera cristiana en el castillo, y el desfile de todas las *filaes* cristianas y moras. En este desfile, que se produce inmediatamente después de la misa (a las 05.45 horas), la Primera Diana recorre simbólicamente el que era el antiguo recinto amurallado de la ciudad para su defensa. La primera *filà* arranca a las 05.50 horas y la última sobre las 07.45 horas. Se inicia en la plaza d'Espanya frente al Ayuntamiento y siguiendo por Sant Tomàs, iglesia de San Jorge, Sant Jaume y Emili Sala (Terrer), finalizando ante la Residencia Emilio Sala. Sale de nuevo desde la avenida del País Valencià, a la altura de la calle Capellà Benlloch, y sigue por Sant Llorenç, Sant Francesc, finalizando a la altura de la placeta de la Creu Roja. Arranca nuevamente en el Partidor y discurre por Sant Nicolau, finalizando en la plaza d'Espanya.

3. Entrada Cristiana: este desfile simboliza la concentración de fuerzas cristianas en defensa de la entonces Villa de Alcoi. Se inicia a las 10.30 horas en el Partidor y sigue por Sant Nicolau, plaça d'Espanya (el Capitán llega a la plaza sobre las 11.15 horas haciéndose entrega de las llaves de la Villa), sigue por Sant Llorenç, acabando al final de la avenida del País Valencià sobre las 14.30 horas.

4. Entrada Mora: con este desfile se evoca las formaciones morunas del caudillo al-Azraq, en recuerdo de las que asediaron la Villa, se inicia a las 17.00 horas y el Capitán llega a la plaza sobre las 17.45 horas. Finaliza el desfile en la avinguda País Valencià sobre las 22.00 horas.

2.1.2.2. Sant Jordi

1. Segunda Diana: especialmente infantil, en la que desfilan todas las *filaes* moras y cristianas, cada una con su itinerario. De esta manera, los Moros inician el acto desde la Font Redona, hasta la plaça d'Espanya y terminan en el Castillo, pasando por delante del Ayuntamiento. Los Cristianos parten de la avenida del País Valencià, a la altura de la calle Bambú, hasta la plaça d'Espanya y terminan en el Castillo, desfilando por delante del Círculo Católico de Obreros. El desfile se inicia a las 09.00 horas y finaliza antes de las 11 horas.

2. Procesión de la Reliquia: se basa en el traslado de la Reliquia del Santo al Templo de Santa María. El recorrido se inicia a las 11.00 horas en el templo de San Jorge y sigue por las calles de Sant Tomàs, l'Escola, Mossén Torregrossa, Sant Llorenç, plaça d'Espanya y Pintor Casanova (Major) a la parroquia de Santa María, finalizando sobre las 12.00 horas.

3. Misa Mayor: estos officios litúrgicos en honor al Santo Patrón se inician a continuación de la procesión de la Reliquia, en el Templo de Santa María.

4. Diana Vespertina del Cavallet: desfile acompañado con caballos de cartón que comprende el tramo la Font Redona hasta la plaça d'Espanya y que comienza a las 18.00 horas.

5. Procesión General: con esta procesión se devuelve la reliquia y la imagen ecuestre de San Jorge a su templo. Empieza a las 19.30 horas y termina sobre las 21.30 horas. Los *festers* y devotos se concentrarán en la placeta del Carbó para subir por la calle Pintor Casanova (Major) donde se incorporará el Clero, la Reliquia y Autoridades, siguiendo por la plaça d'Espanya, Sant Nicolau, Ramón y Cajal, Sant Francesc, Mossén Torregrossa, l'Escola, Sant Tomàs al templo de San Jorge. Luego Asamblea General de la Asociación de San Jorge con bandera y Sant Jordiet (Primers Trons, Mayorales, Asociados honorarios y Junta Directiva) imagen de San Jorge, Reliquia del Santo, Reverendo Clero y Autoridades.

6. Retreta: aquesta desfílada nocturna comença a les 23.30 hores en la Font Redona i segueix per Sant Nicolau, plaça d'Espanya, per davant de l'ajuntament, i Sant Tomàs per a acabar davant l'església de Sant Jordi. A aquesta acudeixen totes les filaes amb carrosses i la indumentària oficial.

2.1.2.3. Alardo

1. Contraban: aci es representa una escena teatral humorística, sense text fix i en què s'empra el castellà i el valencià. Es duu a terme en la plaça d'Espanya, i comença a les 08.00 hores, amb una durada de tres quarts d'hora.

2. Guerrilles: es tracta d'un acte d'arcabuseria realitzat després del Contraban, pel barri antic, excepte a la plaça d'Espanya i voltants. Comença a les 08.45 hores i acaba a les 09.45 hores. Després de cessar el foc de guerrilles, presa de possessió simbòlica de la fortalesa pel capità i alferes cristians, sergent, ambaixador i mossén Torregrossa, així com les seues respectives filaes.

3. Estafeta mora: consta d'una escena de representació teatral: mentre els seguits de l'ambaixador moro espera a l'altura de la Glorieta una estafeta (genet moro) pertanyent a la filà del Capità Moro, amb vestimenta oficial, s'acosta a la porta del castell amb un missatge escrit en paper en el qual intima la rendició del castell. Des de l'alt dels merlets, el pergami és llegit pel capità cristià i a continuació el destrossa i llança amb evident menyspreu al genet que espera. Davant la negativa, l'estafeta pega la volta amb el seu corser i escapa en boja carrera. Aquest es realitza a les 10.00 hores al carrer de Sant Nicolau.

4. Ambaixada mora: immediatament després de l'Estafeta es fa la representació teatral que escenifica l'arribada de l'ambaixador moro i el seu escorta, des de la plaça d'Espanya, en la qual es pretén rendir el castell que simbolitza la ciutat d'Alcoi en 1276 mitjançant el parlament.

5. Alardo del matí: acabat el parlament sense acord, comença aquesta batalla d'arcabuseria, que acaba amb la victòria mora, cap a les 11.00 hores ixen del castell el capità i l'alferes cristià seguits de les seues hosts. Finalitza al voltant de les 14.00 hores.

5.1. Recorregut per l'esquerra: el capità cristià seguit de set filaes es dirigeix pel carrer de Sant Nicolau, pel principi del Camí, on té lloc l'encarment amb el capità moro. Les altres filaes, en arribar a Sant Mateu, descendiran fins a la placeta de la Creu Roja i Sant Nicolau, plaça d'Espanya. El capità que ja haurà fet l'encarment, retrocedirà pel camí a buscar Sant Nicolau i s'unirà a l'última filà a l'altura de l'encreuament de Sant Nicolau amb Ramón y Cajal. Avança el capità moro seguit de set filaes.

5.2. Recorregut per la dreta: l'alferes cristià seguit de set filaes es dirigeix pel carrer Sant Llorenç, av. del País Valencià, fins a l'encreuament amb el carrer Joan Cantó, on l'alferes cristià amb la seua filà trobaran l'alferes moro i realitzaran l'Encaro davant de les hosts mores. Les altres filaes, en arribar a la plaça del Pintor Gisbert, seguiran pel carrer Roger de Llúria, Bartolomé J. Gallardo, Rigobert Albors, ascendint per l'av. del País Valencià, Sant Llorenç a la plaça d'Espanya. L'alferes cristià que ja haurà fet l'Encaro, retrocedirà seguint l'última filà cristiana a l'altura de la plaça del Pintor Gisbert. Avança l'alferes moro seguit de set filaes.

6. Estafeta i ambaixada cristiana: mentre el seguit de l'ambaixador cristià espera a l'altura de la glorieta, una estafeta (genet cristià) s'acosta al castell amb un pergami per a la rendició del castell, que és llegit pel rei moro. Aquesta representació teatral es duu a terme a les 16.30 al carrer Sant Nicolau. L'ambaixada es fa quan arriben l'ambaixador cristià i el seu escorta, realitzant-se l'ambaixada cristiana a la plaça d'Espanya, on pretenen recuperar el castell que simbolitza la ciutat.

7. Alardo de vesprada: cap a les 17.30 hores ixen del castell el capità i l'alferes cristià seguits de les seues hosts. Finalitza cap a les 20.00 hores. Acabat el parlament sense èxit s'inicia una nova batalla d'arcabuseria, que aquesta vegada acaba amb la victòria cristiana.

7.1. Recorregut per l'esquerra: el capità moro seguit de les mateixes filaes que en l'alardo del matí, dirigint-se pel carrer Sant Nicolau, pel principi del Camí, on té lloc l'Encaro amb el capità cristià. Les altres filaes, en arribar a Sant Mateu, descendiran fins a la placeta de la Creu Roja i Sant Nicolau, plaça d'Espanya. El capità que ja haurà fet l'Encaro, retrocedirà pel Camí a buscar Sant Nicolau i s'unirà a l'última filà a l'altura de l'encreuament de Sant Nicolau amb Ramón y Cajal. Avança el capità cristià seguit de set filaes.

6. Retreta: este desfile nocturno empieza a las 23.30 horas en la Font Redona y sigue por Sant Nicolau, plaça d'Espanya, por delante del Ayuntamiento, y Santo Tomàs para acabar ante la iglesia de San Jorge. A ella acuden todas las Filaes con carrozas y la indumentaria oficial.

2.1.2.3. Alardo

1. Contrabando: aquí se representa una escena teatral humorística, sin texto fijo y en el que se emplea el castellano y el valenciano. Se lleva a cabo en la plaça d'Espanya, y da comienzo a las 08.00 horas, con una duración de tres cuartos de hora.

2. Guerrillas: se trata de un acto de alarde de arcabuceria realizado después del Contrabando, por el casco antiguo, excepto en la plaça d'Espanya y alrededores. Empieza a las 08.45 horas y termina a las 09.45 horas. Después de cesar el fuego de guerrillas, toma de posesión simbòlica de la fortaleza por el Capitán y Alférez cristianos, Sargento, Embajador y mossén Torregrossa, así como sus respectivas Filaes.

3. Estafeta Mora: consta de una escena de representación teatral: mientras el séquito del embajador moro espera a la altura de la Glorieta una estafeta (jinete moro) perteneciente a la Filà del Capitán Moro, con vestimenta oficial, se acerca a la puerta del castillo con un mensaje escrito en papiro en el que intima la rendición del Castillo. Desde lo alto de las almenas, el pergamino es leído por el Capitán Cristiano y a continuación lo destroza y arroja con evidente desprecio al jinete que espera. Ante la negativa, el estafeta, da vuelta a su corcel y escapa en loca carrera. Éste se realiza a las 10.00 horas en la calle de Sant Nicolau.

4. Embajada Mora: inmediatamente después de la Estafeta se da la representación teatral que escenifica la llegada del Embajador Moro y su escolta, desde la plaça d'Espanya, en la que se pretende rendir el castillo que simboliza la ciudad de Alcoy en 1276 mediante el parlamento.

5. Alardo de mañana: terminado el parlamento sin acuerdo comienza esta batalla de arcabuceria, que termina con la victoria mora, sobre las 11.00 horas salen del Castillo el Capitán y el Alférez Cristiano seguidos de sus huestes. Finaliza sobre las 14.00 horas.

5.1. Recorrido por la izquierda: el capitán cristiano seguido de siete filaes dirigiéndose por la calle Sant Nicolau, por el principio de El Camí, donde tiene lugar el Encaro con el Capitán Moro. Las demás Filaes, al llegar a Sant Mateu, descenderán hasta la placeta de la Creu Roja y Sant Nicolau, Plaça d'Espanya. El Capitán que ya habrá hecho el Encaro, retrocederá por El Camí a buscar Sant Nicolau uniéndose a la última Filà a la altura del cruce de Sant Nicolau con Ramón y Cajal. Avanza el Capitán Moro seguido de siete Filaes.

5.2. Recorrido por la derecha: el alférez cristiano seguido de siete filaes dirigiéndose por la calle Sant Llorenç, Av. del País Valencià, hasta el cruce con la calle Joan Cantó, donde el Alférez Cristiano con su Filà encontrarán al Alférez Moro y realizarán el Encaro frente a las huestes mores. Las demás Filaes, al llegar a la plaza del Pintor Gisbert, seguirán por la calle Roger de Llúria, Bartolomé J. Gallardo, Rigobert Albors, ascendiendo por la Av. del País Valencià, Sant Llorenç a la Plaça d'Espanya. El Alférez Cristiano que ya habrá hecho el Encaro, retrocederá siguiendo a la última Filà cristiana a la altura de la plaza del Pintor Gisbert. Avanza el Alférez Moro seguido de siete Filaes.

6. Estafeta y Embajada Cristiana: mientras el séquito del embajador cristiano espera a la altura de la glorieta, una estafeta (jinete cristiano) se acerca al castillo con un pergamino para la rendición del castillo, que es leído por el rey moro. Esta representación teatral se lleva a cabo a las 16:30 en la calle Sant Nicolau. La embajada se da cuando llegan el Embajador Cristiano y su escolta, realizándose la Embajada Cristiana en la plaça d'Espanya, donde pretenden recuperar el castillo que simboliza la ciudad.

7. Alardo de tarde: sobre las 17.30 horas salen del castillo el Capitán y el Alférez Cristiano seguidos de sus huestes. Finaliza sobre las 20.00 horas. Terminado el parlamento sin éxito se inicia una nueva batalla de arcabuceria, que esta vez termina con la victoria cristiana.

7.1. Recorrido por la izquierda: el Capitán Moro seguido de las mismas Filaes que en el Alardo de la mañana, dirigiéndose por la calle Sant Nicolau, por el principio de El Camí, donde tiene lugar el Encaro con el Capitán Cristiano. Las demás Filaes, al llegar a Sant Mateu, descenderán hasta la placeta de la Creu Roja y Sant Nicolau, plaça d'Espanya. El Capitán que ya habrá hecho el Encaro, retrocederá por El Camí a buscar Sant Nicolau uniéndose a la última Filà a la altura del cruce de Sant Nicolau con Ramón y Cajal. Avanza el Capitán Cristiano seguido de siete Filaes.

7.2. Recorregut per la dreta: l'alferes moro seguit de les mateixes filaes que en l'Alardo del matí, dirigint-se pel carrer Sant Llorenç, av. del País Valencià, fins a l'encreuament amb el carrer Joan Cantó, on l'alferes moro amb la seua filà trobaran l'alferes cristià i realitzaran l'Encaro davant de les hosts cristianes. Les altres filaes, en arribar a la plaça del Pintor Gisbert, seguiran pel carrer Roger de Llúria, Bartolomé J. Gallardo, Rigobert Albors, ascendint per l'av. del País Valencià, Sant Llorenç a la plaça d'Espanya. L'alferes moro que ja haurà fet l'Encaro, retrocedirà seguint l'última filà cristiana a l'altura de la plaça del Pintor Gisbert. Avança l'alferes cristià seguit de set filaes.

8. Acompanyament de la imatge de Sant Jordi i acció de gràcies: es tracta de l'acompanyament de la imatge de Sant Jordi, *el Xicotet*, a la seua església titular i oració d'acció de gràcies al sant patró. Finalitzada la lluita, cap a les 20.30 hores els capitans i alferes es dirigiran pegant la volta a la plaça d'Espanya, a la parròquia de Santa Maria (placeta del Fossar) on se'ls unirà l'assemblea general de l'Associació de Sant Jordi i el xiquet Sant Jordiet amb la seua filà, acompanyant, tots junts, la imatge de Sant Jordi, *el Xicotet*, pel carrer Pintor Casanova (Major), plaça d'Espanya (per davant de l'ajuntament) i carrer Sant Tomàs a la seua església titular, per a orar en acció de gràcies al sant patró. La formació serà: capità moro amb la seua filà i la banda de música; alferes moro amb la seua filà i la banda de música; capità cristià amb la seua filà i banda de música; alferes cristià amb la seua filà i la banda de música; Sant Jordiet amb la seua filà i la banda de música; Assemblea General de l'Associació de Sant Jordi; imatge del sant i la banda de música.

9. Aparició de Sant Jordi sobre els merlets del castell de la plaça d'Espanya, des de les 21.30 hores, amb la qual es recorda a Alcoi la seua gratitud a sant Jordi. Amb aquest últim acte es tanca la Trilogia festera.

3. Marc espacial: centre històric de la ciutat d'Alcoi.

4. Marc temporal

4.a. Calendari: La proclamació de la festa es realitza amb la Glòria el matí del diumenge de Pasqua de Resurrecció. Les festes comencen el 23 d'abril, ja que prenen com a eix la festivitat de Sant Jordi.

4.b. Periodicitat: anual.

5. Descripció i caracterització:

5.a. Orígens documentats atribuïts: hui en dia s'accepta que la festa de Moros i Cristians d'Alcoi en honor a Sant Jordi té una estructura de tres dies marcada i establida, però generalment no es coneix quina ha sigut l'evolució d'una festa, que va tindre el seu origen en una commemoració estrictament religiosa. Prompte va haver-hi una capella dedicada al sant, de la qual ja es té constància poc després de 1300 de fet, hi ha documents de 1317, perquè es va fer vot perpetu d'honrar-lo en la seua festivitat. L'actual estructura de tres dies, dedicat el primer a les entrades, el segon a les festivitats i el tercer a l'alardo, culminant amb l'aparició de Sant Jordi, comença a gestar-se prenent com a eix la festivitat de Sant Jordi, el dia 23 d'abril.

En principi els documents ens parlen només d'una festa religiosa i així, ja en 1412 existeixen dades sobre els pagaments que es fan per la celebració de la dita festa. No serà fins a principis del segle XVI, quan l'Ajuntament d'Alcoi decideix donar-li més importància a la celebració, incloent-hi actes profans. Probablement a partir de 1511, el Consell municipal va incorporar a la festa la participació de la Companyia de Soldats de la vila, un tipus de milícia ciutadana reorganitzada per Carles I per a defensar el mateix municipi i ajudar els de la costa en cas d'atac dels pirates barbarescos. D'aquesta manera, les mostres, periòdics exercicis d'entrenament de caràcter competitiu consistents en parenceries de ballesta i arcabús se sumen als actes d'homenatge a la figura patronal. En aquest aspecte, en 1552 s'organitza un concurs d'arcabusseria de les milícies alcoianes que, amb el temps i les lògiques variants, originarà l'alardo, que hui dia correspon a les celebracions del tercer dia de les nostres festes.

En 1672, Vicente Carbonell en la seua obra *Célebre centuria* parla de dues companyies: una de *Christianos Moros* i una altra de *Cathólicos Christianos*, amb la qual cosa tenim l'actual divisió de bándol moro i bándol cristià.

5.b. Evolució històrica/modificacions:

Amb el triomf de Felip V en la Guerra de Successió, la ciutat d'Alcoi, per haver sigut partidària de l'arxiduc Carles, va ser tractada com a població enemiga, i no serà fins a 1741 que s'aconsegueix celebrar

7.2. Recorrido por la derecha: el Alférez Moro seguido de las mismas Filaes que en el Alardo de la mañana, dirigiéndose por la calle Sant Llorenç, av. del País Valencià, hasta el cruce con la calle Joan Cantó, donde el Alférez Moro con su Filà encontrarán al Alférez Cristiano y realizarán el Encaro frente a las huestes cristianas. Las demás Filaes, al llegar a la plaza del Pintor Gisbert, seguirán por la calle Roger de Llúria, Bartolomé J. Gallardo, Rigobert Albors, ascendiendo por la av. del País Valencià, Sant Llorenç a la plaça d'Espanya. El Alférez Moro que ya habrá hecho el Encaro, retrocederá siguiendo a la última Filà cristiana a la altura de la plaza del Pintor Gisbert. Avanza el Alférez Cristiano seguido de siete Filaes.

8. Acompañamiento de la imagen de San Jorge y acción de gracias: se trata del acompañamiento de la imagen de San Jorge, *el Xicotet*, a su iglesia titular y oración de acción de gracias al santo patrón. Terminada la lucha, sobre las 20.30 horas los Capitanes y Alféreces se dirigirán dando la vuelta a la plaça d'Espanya, a la parroquia de Santa María (placeta del Fossar) donde se les unirà la Asamblea General de la Asociación de San Jorge y el niño *Sant Jordiet* con su Filà, acompañando, todos juntos, a la imagen de San Jorge, *el Xicotet*, por la calle Pintor Casanova (Major), plaça d'Espanya (por delante del ayuntamiento) y calle Sant Tomàs a su iglesia titular, para orar en acción de gracias al santo patrón. La formación será: Capitán Moro con su Filà y banda de música; Alférez Moro con su Filà y banda de música; Capitán Cristiano con su Filà y banda de música; Alférez Cristiano con su Filà y banda de música; *Sant Jordiet* con su Filà y banda de música; Asamblea General de la Asociación de San Jorge; imagen del Santo y banda de música.

9. Aparición de San Jorge sobre las almenas del castillo de la plaça d'Espanya, desde las 21.30 horas, con la que se recuerda a Alcoy su gratitud a San Jorge. Con este último acto se cierra la Trilogia Festera.

3. Marco espacial: centro histórico de la ciudad de Alcoy.

4. Marco temporal

4.a. Calendari: La proclamación de la fiesta se realiza con la Glòria en la mañana del domingo de Pascua de Resurrección. Las fiestas comienzan el 23 de abril ya que toman como eje la festivitat de San Jorge.

4.b. Periodicidad: anual.

5. Descripción y caracterización:

5.a. Orígenes documentados atribuidos: hoy en día se acepta que la fiesta de Moros y Cristianos de Alcoy en honor a San Jorge tiene una estructura de tres días marcada y establecida, pero generalmente no se conoce cuál ha sido la evolución de una fiesta, que tuvo su origen en una conmemoración estrictamente religiosa. Pronto hubo una capilla dedicada al Santo, de la cual ya se tiene constancia poco después de 1.300 de hecho, hay documentos de 1317, pues se hizo voto perpetuo de honrarle en su festivitat. La actual estructura de tres días, dedicado el primero a las entradas, el segundo a las festividades y el tercero al Alardo, culminando con la aparición de San Jorge, empieza a gestarse tomando como eje la festivitat de San Jorge, el día 23 de abril.

En principio los documentos nos hablan solo de una fiesta religiosa y así, ya en 1412 existen datos sobre los pagos que se hacen por la celebración de dicha fiesta. No será hasta principios del siglo XVI, cuando el Ayuntamiento de Alcoy decide darle más importancia a la celebración, incluyendo actos profanos. Probablemente a partir de 1511, el Consell municipal incorporó a la Fiesta la participación de la Companyia de Soldats de la Vila, un tipo de milícia ciutadana reorganitzada por Carles I para defender el propio municipio y ayudar a los de la costa en caso de ataque de los piratas berberiscos. De esta manera, *les mostres*, periòdicos ejercicios de entrenamiento de carácter competitivo consistentes en alardes de ballesta y arcabuz se suman a los actos de homenaje a la figura patronal. En este aspecto, en 1552 se organiza un concurso de arcabuseria de las milicias alcoyanas que, con el tiempo y las lógicas variantes, originará el Alardo, que hoy en día corresponde a las celebraciones del tercer día de nuestras fiestas.

En 1672, Vicente Carbonell en su obra «Célebre Centuria» habla de dos compañías: una de *Christianos Moros* y otra de *Cathólicos Christianos*, con lo que tendríamos la actual división de bando moro y bando cristiano.

5.b. Evolución històrica/modificacions:

Con el triunfo de Felipe V en la Guerra de Sucesión, la ciudad de Alcoy, por haber sido partidaria del Archiduque Carlos, fue tratada como población enemiga, y no será hasta 1741, en que se consiga

una altra vegada la festa. D'aquest mateix any es tenen notícies per l'anomenat Cronicón del Pare Picher, en el qual es diu que la vespra del sant, o siga el dia 22 d'abril, van fer un «vistós passeig els capitans i oficials militars»; aquest passeig o desfílada és el que amb el pas dels anys donarà lloc a les entrades, tant cristiana com mora. També referit al mateix any 1741 i segons el Pare Picher, per a l'endemà del sant, és a dir el dia 24, es posava un castell artificial, anomenat Aduar del Puche i que, al matí després d'una ambaixada, els moros prenen el castell, però que, a la vesprada, utilitzat també d'ambaixador, els cristians rendien el castell per la força de les armes.

Com pot veure's, correspon pràcticament a l'estructura actual de l'alardo, encara que perquè siga complet manca l'aparició de Sant Jordi sobre els merlets del castell. Doncs bé, en 1743, sempre segons P. Picher, es va disposar «l'aparició del Sant sobre els murs de la Vila».

És doncs, a mitjan segle XVIII, quan queden determinats els elements que conformen, amb la lògica evolució de més de 250 anys, l'estructura actual de la Festa dels Moros i Cristians d'Alcoi.

Cap a 1804 sorgirà el vocable *filà* per a designar nous grups dins dels bàndols, formats probablement per amics, que llueïen una mateixa indumentària i que van començar a singularitzar-se amb nom propi. Durant el segle XIX proliferen noves filaes, encara que la seua continuïtat serà difícil a causa de l'escàs número dels seus integrants. Pràcticament a principis del segle XX ja queden estructurades tretze filaes mores, completant-se en l'últim quart d'aquest segle, amb la catorzena filà. En el bàndol cristià, encara que queden algunes de les inicials filaes, ha tingut molts més canvis i no quedaran consolidades les catorze filaes actuals fins als anys seixanta del passat segle.

La participació dels ciutadans va anar creixent i d'aquesta manera va augmentar la seua implicació en l'organització de la festa. Des de la Guerra de Successió les iniciatives ja no participaran de les autoritats eclesiàstiques o civils, sinó dels mateixos festers que, en 1839, redactaran un primer reglament. Fins a 1741 la festa era organitzada per les autoritats municipals o religioses. L'any 1839 serà una data clau en l'organització festera. En aquest any es van redactar 6 capítols que són la primera reglamentació de la qual es guarda notícia. Posteriors aportacions i canvis portaran en 1858 a un nou Reglament de 21 capítols. En 1862 es redactarà la reglamentació que consolida una estructura orgànica democràtica i regula la festa. Seran els mateixos festers els qui assumisquen la responsabilitat, adoptant en 1888 l'actual denominació Associació de Sant Jordi.

El segle XX suposa la consolidació de la festa. L'auge de participants en les filaes assegurarà la continuïtat. La gran aportació d'aquest segle a la festa va vindre de la mà dels càrrecs festers. Van començar lluint una indumentària diferenciada i a poc a poc, amb la incorporació dels *boatos* i les esquadres especials en les seues desfílades, han aportat tal espectacularitat a les entrades, que la seua renovació fa cada any que el dia de les entrades siga diferent. Però la massificació de les Entrades va fer imprescindibles els canvis en els horaris i en els itineraris de la desfílada, i va fer necessàries les bandes de música perquè els festers puguen mantindre el ritme apropiat.

5.c. Personatges, indumentàries, pràctiques i funcions: Sant Jordiet és la figura central i senyera de la festa, representació humana del sant patró. Quant als capitans i alferes (un per cada bàndol), constitueixen les màximes figures de la representació festera, han d'assumir el cost dels vestits especials que usaran en la Festa, així com el seu *boato*. Un altre dels personatges en la representació és mossén Torregrossa, que representa el personatge històric, mossén Ramón Torregrossa, la funció del qual és la d'encoratjar les tropes durant la missa abans de la contesa invocant l'ajuda a Sant Jordi.

L'alcaid del castell cristià és el que fa lliurament al capità cristià de les claus de la fortalesa i desfílada únicament en l'entrada de cristians, amb el seu seguici davant del capità. Els ambaixadors, un per cada bàndol, la principal comesa dels quals és la declamació de les ambaixades el dia de l'alardo. Finalment, els sergents majors (un per cada bàndol) obrin la marxa als seus respectius bàndols en la glòria, diana i entrades.

5.d. Organització/finançament: L'Associació de Sant Jordi és l'entitat responsable de l'organització de la festa. Les seues finalitats primordials són fomentar el culte i devoció al sant patró, així com cuidar del seu temple i conservar les tradicions basades en la gloriosa efemèride commemorada, fomentant tot el que signifiqui esperit fester i alcoià.

celebrar otra vez la fiesta. De este mismo año se tienen noticias por el llamado Cronicón del Padre Picher, en el cual se dice que la víspera del Santo, o sea el día 22 de abril, hicieron un «vistoso paseo los capitanes y oficiales militares»; este paseo o desfile es el que con el paso de los años dará lugar a las entradas, tanto cristiana como mora. También referido al mismo año 1741 y según el Padre Picher, para el día siguiente del Santo, es decir el día 24, se ponía un castillo artificial, llamado Aduar del Puche y que, por la mañana después de una embajada, los moros tomaban el castillo, pero que, por la tarde, usado también de embajador, los cristianos rendían el castillo por la fuerza de las armas.

Como puede verse, corresponde prácticamente a la estructura actual del Alardo, aunque para que sea completo falta la aparición de San Jorge sobre las almenas del castillo. Pues bien, en 1743, siempre según P. Picher, se dispuso «la aparición del Santo sobre los muros de la Villa».

Es pues, a mediados del siglo XVIII, cuando quedan determinados los elementos que conforman, con la lógica evolución de más de 250 años, la estructura actual de la fiesta de los Moros y Cristianos de Alcoi.

Hacia 1804 surgirá el vocablo *filà* para designar nuevos grupos dentro de los bandos, formados probablemente por amigos, que lucían una misma indumentaria y que empezaron a singularizarse con nombre propio. Durante el siglo XIX proliferan nuevas *filaes*, aunque su continuidad será difícil debido al escaso número de sus integrantes. Prácticamente a principios del siglo XX ya quedan estructuradas trece *filaes* mores, completándose en el último cuarto de ese siglo, con la décimo cuarta *filà*. En el bando cristiano, aunque quedan algunas de las iniciales *filaes*, ha tenido muchos más cambios y no quedarán asentadas las catorce *filaes* actuales hasta los años sesenta del pasado siglo.

La participación de los ciudadanos fue creciendo y de esta forma aumentó su implicación en la organización de la Fiesta. Desde la Guerra de Sucesión las iniciativas ya no participarán de las autoridades eclesiásticas o civiles, sino de los propios festeros que, en 1839, redactarán un primer reglamento. Hasta 1741 la Fiesta era organizada por las autoridades municipales o religiosas. El año 1839 será una fecha clave en la organización festera. En este año se redactaron 6 capítulos que son la primera reglamentación de la que se guarda noticia. Posteriores aportaciones y cambios llevarán en 1858 a un nuevo Reglamento de 21 capítulos. En 1862 se redactará la reglamentación que consolida una estructura orgànica democràtica i regula la festa. Serán los propios festers quienes asuman la responsabilidad, adoptando en 1888 la actual denominación Asociación de San Jorge.

El siglo XX supone la consolidación de la Fiesta. El auge de participantes en las *filaes* asegurará la continuidad. La gran aportación de este siglo a la Fiesta vino de la mano de los cargos *festers*. Comenzaron luciendo una indumentaria diferenciada y poco a poco, con la incorporación de los boatos y las escuadras especiales en sus desfiles, han aportado tal espectacularidad a las Entradas, que su renovación hace cada año que el día de las Entradas sea diferente. Pero la masificación de las Entradas hizo imprescindibles los cambios en los horarios y en los itinerarios del desfile, y haciendo necesarias las bandas de música para que los festers puedan mantener el ritmo apropiado.

5.c. Personajes, indumentarias, prácticas y funciones: San Jordiet es la figura central y senyera de la fiesta, representación humana del santo patrón. En cuanto a los Capitanes y Alfereces (uno por cada bando), constituyen las máximas figuras de la representación festera, deben asumir el coste de los trajes especiales que usarán en la Fiesta, así como su boato. Otro de los personajes en la representación es mossén Torregrossa, que representa al personaje histórico, mossén Ramón Torregrossa, cuya función es la de alentar a las tropas durante la misa antes de la contienda e invocando la ayuda a San Jorge.

El alcaide del castillo Cristiano es el que hace entrega al capitán cristiano de las llaves de la fortaleza y desfílada únicamente en la Entrada de Cristianos, con su séquito delante del capitán. Los embajadores, uno por cada bando, cuyo principal cometido de los Embajadores Moro y Cristiano, es la declamación de las Embajadas el día del Alardo. Finalmente, los Sargentos Mayores (uno por cada bando) abren la marcha a sus respectivos bandos en la Gloria, Diana y Entradas.

5.d. Organización/financiación: La asociación de San Jorge es la entidad responsable de la organización de la fiesta. Sus fines primordiales son fomentar el culto y devoción al santo patrón, así como cuidar de su templo y conservar las tradiciones basadas en la gloriosa efemèride conmemorada, fomentando cuanto signifiqui espíritu festero y alcoiano.

Sota aquesta denominació apareix reglamentada l'any 1883, recollint l'esperit i tradició de la Junta de Devots del Sant, així dita en el segle XVIII, i que més tard es titulava Junta de directors del Senyor Sant Jordi, de la qual es conserven les primeres actes i reglaments datats en 1839.

Té en l'actualitat 11.665 socis, que la converteixen en la primera entitat alcoiana, el govern i administració de la qual estan regits per la junta directiva -composta per 25 membres, entre els quals figuren un representant de l'Ajuntament i el vicari o representant eclesiàstic, tots dos membres nats; i l'assemblea general, formada pels primers trons o presidents de les 28 filaes; els majorals, en representació dels associats, en número de 14, triats per sufragi universal; membres d'honor i personatges festers, fins a un total del 120.

L'Associació de Sant Jordi per al compliment de les seues finalitats compta amb un pressupost d'una mica més de 800.000 €. Al voltant de 200.000 € provenen de subvencions públiques, la resta corresponen a les quotes dels seus associats i els obtinguts de l'explotació dels recursos propis. A aquest pressupost s'ha d'afegir el pertanyent a cada una de les filaes. Amb una mitjana aproximada de 120.000 € anuals, són recursos aportats per cadascun dels seus integrants per al desenvolupament de les activitats festeres d'aquestes.

5.e. Relació dels béns mobles i immobles o entorns d'interés vinculats: en el context valencià, totes les comparses i filaes històriques han reunit un important patrimoni cultural, convertits en autèntics símbols distintius d'aquestes. Es tracta d'un patrimoni intangible moble, al voltant del qual gira tot el simbolisme de les festes de moros i cristians. Entre aquests els vestits tradicionals de caràcter històric, les banderes i mostres d'heràldica festera o altres peces simbòliques identitàries com espases, arcabussos, altres armes de foc, imatges santes, obres d'art o arxius fotogràfics i documentals.

Pel que fa a l'entorn en el qual es desenvolupa aquesta tradició, es valora que discórrega en la mesura possible pel centre històric de les poblacions, sense haver experimentat grans canvis en honor de l'espectacularitat. S'entén que aquest circuit per l'escenari històric contribueix a envoltar el bé immaterial d'un context material imprescindible, amb el propòsit de generar un entorn de protecció. De la mateixa manera, es valora que es mantinguen els mateixos dies de festes segons la tradició, que es mantinguen les mateixes dates de celebracions i que el programa d'actes siga sostingut al mateix temps.

6. Interpretació i simbolismes: de tot l'*attrezzo* que s'usa per a posar en escena la festa dels moros i cristians, el castell és el més important de tots, ja que significa l'eix i el centre del que es representa en la trilogia festera. És en segle XVIII quan apareix el primer castell denominat «Aduar el Puche» construït a partir de trossos de fusta i teles. En 1799 el corregidor de la vila autoritza la construcció d'un nou castell, quadrangular i no gaire gran.

En 1894 se li encarrega al famós pintor alcoià Fernando Cabrera Cantó l'esbós d'un nou castell el projecte del qual serà de José Cort Merita i Francisco Gisbert Carbonell, castell que es convertirà en el definitiu. Fet íntegrament de fusta, amb una estructura metàl·lica a l'interior. En 1899, l'Associació de Sant Jordi va acordar entregar el castell a la corporació municipal, ja que es feia càrrec de les despeses de manteniment i la plantada d'aquest.

Un altre dels elements simbòlics de la festa és la tradició per la qual la majoria de balcons de la ciutat, i especialment aquells per on discorren els actes, s'engalanen amb el cobertor que exhibeix la creu de Sant Jordi.

7. Percepció i implicació de la població i grau d'aglomeració de públic: la implicació social de gran part de la població és quantificable a través del cens de festers (aquells que paguen la quota en alguna de les associacions, comparses o filaes) ponderat amb el número total dels habitants censats. El resultat és un 15 % del total dels habitants del municipi. D'altra banda, comptant amb la implicació activa d'altres col·lectius (bandes de músiques oficials, participants en els *boatos*, etc.) el número ascendeix fins al 20 %.

8. Salvaguarda

8.a. Agents i metodologia de transmissió: la transmissió intergeneracional és un aspecte fonamental per a la seua conservació i integritat. A major respecte a la tradició, menor afectació per les modes homogeneïtzants que tendeixen cap a l'espectacle mediàtic. Per això, és fonamental que es promoga la presència integral de la família en la participació activa en els casos festers; atés que la família és la millor escola de

Bajo tal denominación aparece reglamentada en el año 1883, recogiendo el espíritu y tradición de la Junta de Devotos del Santo, así llamada en el siglo XVIII, y que más tarde se titulava Junta de directores del Señor San Jorge, de la cual se conservan las primeras actas y Reglamentos fechados en 1839.

Cuenta en la actualidad con 11.665 socios, que la convierten en la primera entidad alcoyana, cuyo gobierno y administración están regidos por la Junta Directiva -compuesta por 25 miembros, entre los cuales figuran un representante del Ayuntamiento y el vicario o representante eclesiástico, ambos miembros natos; y la Asamblea General, formada por los primeros *Trons* o presidentes de las 28 *filaes*; los Mayoriales, en representación de los asociados, en número de 14, elegidos pro sufragio universal; miembros de honor y personajes *festers*, hasta un total del 120.

La asociación de San Jorge para el cumplimiento de sus fines cuenta con un presupuesto de algo más de 800.000 €. Alrededor de 200.000 € provienen de subvenciones públicas, el resto corresponden a las cuotas de sus asociados y los obtenidos de la explotación de los recursos propios. A este presupuesto se debe añadir el perteneciente a cada una de las *filaes*. Con una media aproximada de 120.000 € anuales, son recursos aportados por cada uno de sus integrantes para el desarrollo de las actividades festeras de las mismas.

5.e. Relación de los bienes muebles e inmuebles o entornos de interés vinculados: en el contexto valenciano, todas las comparsas y filaes históricas han reunido un importante acervo cultural, convertidos en auténticos símbolos distintivos de las mismas. Se trata de un patrimonio intangible mueble, alrededor del cual gira todo el simbolismo de las fiestas de moros y cristianos. Entre ellos los trajes tradicionales de carácter histórico, las banderas y muestras de heráldica festera u otras piezas simbólicas identitarias como espadas, arcabuces, otras armas de fuego, imágenes santas, obras de arte o archivos fotogràfics y documentales.

Por lo que respecta al entorno en el que se desarrolla esta tradición, se valora que discorra en lo posible por el centro histórico de las poblaciones, sin haber experimentado grandes cambios en aras de la espectacularidad. Se entiende que ese circuito por el escenario histórico contribuye a envolver el bien inmateria de un contexto material imprescindible, con el propósito de generar un entorno de protección. Del mismo modo, se valora que se mantengan los mismos días de fiestas conforme con la tradición, que se mantengan las mismas fechas de celebraciones y que el programa de actos sea sostenido al mismo tiempo.

6. Interpretación y simbolismos: de todo el *attrezzo* que se usa para poner en escena la Fiesta de los Moros y Cristianos, el castillo es el más importante de todos, por cuanto significa el eje y el centro de lo que se representa en la Trilogía festera. Es en siglo XVIII cuando aparece el primer castillo denominado «Aduar el Puche» construido a partir de trozos de madera y telas. En 1799 el corregidor de la villa autoriza la construcción de un nuevo castillo, cuadrangular y no muy grande.

En 1894 se le encarga al afamado pintor alcoyano Fernando Cabrera Cantó el boceto de un nuevo castillo siendo el proyecto de José Cort Merita y Francisco Gisbert Carbonell, castillo que se convertirá en el definitivo. Hecho íntegramente de madera, con una estructura metálica en el interior. En 1899, la Asociación de San Jorge acordó entregar el castillo a la Corporación Municipal, ya que se hacía cargo de los gastos de mantenimiento y la *plantà* del mismo.

Otro de los elementos simbòlics de la Fiesta es la tradición por la que la mayoría de balcones de la ciudad, y en especial aquellos por donde discurren los actos, se engalanen con el *cobertor* que exhibe la cruz de San Jorge.

7. Percepción e implicación de la población y grado de apretura al público: la implicación social de gran parte de la población es cuantificable a través del censo de festeros (aquellos que pagan la cuota en alguna de las asociaciones, comparsas o filaes) ponderándolo con el número total de los habitantes censados. El resultado es un 15 % del total de los habitantes del municipio. Por otro lado, contando con la implicación activa de otros colectivos (bandas de músicas oficiales, participantes en los boatos, etc) el número asciende hasta el 20 %.

8. Salvaguardia

8.a. Agentes y metodología de transmisión: la transmisión intergeneracional resulta un aspecto fundamental para su conservación e integridad. A mayor respeto a la tradición, menor afectación por las modas homogeneizantes que tienden hacia el espectáculo mediático. Por ello, es fundamental que se promueva la presencia integral de la familia en la participación activa en los casos festeros; dado que la familia es la

transmissió del sentiment fester. Per això, hi ha socis amb quota de caràcter infantil i juvenil, de manera que siga possible la participació en les festes i actes des de la infància; així com actes d'integració de la infància en les festes, com la presentació dels xiquets i xiquetes en la comparsa/filà, davant el patró.

8.b. Identificació de riscos i diagnòstic: alguns actes de les festes de moros i cristians es troben molt afectats pels aspectes sinèrgics, com són, d'una banda, el seu menor atractiu en el cas de celebracions més hedonistes o orientades cap a l'espectacle i, d'altra banda, els efectes derivats de la legislació sectorial. En aquest sentit, n'és un clar exemple el de les guerrilles, alardos i processons amb arcabuseria, pilar fonamental de les festes, afectat tant per la seua pèrdua d'interés social com pels condicionants i limitacions imposades legalment, que repercuteixen al seu torn en el minvament constant del nombre de participants. Per tot això s'han dut a terme accions com una organització més efectiva per a afavorir la seua celebració tant a la tradició com a les disposicions legals, el manteniment dels itineraris i escenaris tradicionals d'aquests actes, sense apartar-los del gruix de les celebracions, l'organització de cursos, seminaris i tallers en què s'expliquen aspectes directament relacionats amb l'ús garantista de la pólvora.

9. Valoració i justificació de la declaració: aquesta festa és la recreació d'un fet històric, la lluita entre Jaume I i al-Azraq en el context d'enfrontament militar en l'antic regne de València al segle XIII. Fins al segle XVI la festa va mantindre un fort component religiós fins que en 1511, el consell municipal va incorporar la participació de la Companyia de Soldats de la Vila amb els quals s'introdueixen exercicis de pareneria de ballesta i arcabús i que ha anat evolucionant cap a les formes de representació i festives de l'actualitat, alguna cosa que ens permet parlar de l'antiguitat d'aquesta tradició.

D'altra banda, l'estructura d'aquesta festivitat està marcada i establida en tres dies ja des de mitjan segle XVIII i, malgrat els més de 250 anys d'evolució, encara conformen l'estructura actual de la festa.

Les vestimentes són un clar reflex de l'evolució de la ciutat, ja que al començament del segle XIX Alcoi es va convertir en un dels primers nuclis industrials d'Espanya. És per això que l'evolució de la festa es troba estretament lligada a la prosperitat econòmica de la ciutat, que es veu reflectida en les indumentàries, que cada vegada seran més ostentoses i amb un fort caràcter historicista i escenogràfic. Relacionat amb això, en el segle XX, es van introduir les esquadres especials, conegudes popularment com «d'esclaus o de negres», com a element enriquidor de les Entrades. Aquests festers vestien indumentària diferent de l'oficial de la filà, maquillant-se com a negres i simulant ser esclaus.

Un altre dels aspectes que diferencien aquests festejos de la resta és la incorporació de la música i la seua influència en la consolidació del fenomen de bandes valencianes, malgrat que la utilització de la música està documentada des del segle XVI, és en el segle XIX quan comença a estar present en tots els actes festers, condicionant tot el desenvolupament de la filosofia lúdica i estètica de la festa. S'ha convertit, doncs, en un element imprescindible. Tant és així que es va crear música *ad hoc* per a la festa: música de cort marcial per a les desfilades, pasdobles o la marxa cristiana per a l'Entrada de cristians.

D'altra banda, tots els actes que componen la festa requereixen una escenografia molt cuidada i elaborada. Per això, més enllà dels festers (part visible de la festa) resulta fonamental el treball dels dissenyadors, coreògrafs, ballarins, músics, maquilladores, fabricadors de carrosses, armers, lampistes i un sense fi d'artesans.

També cal tindre en compte la influència que la festa ha tingut per a la localitat, pel fet que cada filà té la seua seu social a la ciutat. La festa ha contribuït a la conservació del patrimoni industrial en rehabilitar antics nuclis industrials i centres fabrils. Al seu torn, contribueix al manteniment del patrimoni religiós, ja que l'Associació de Sant Jordi no és únicament l'encarregada de fomentar el culte i devoció al Sant sinó que també ho és del seu temple, així com l'església arxiprestal de Santa Maria, que acull la imatge del sant i serveix d'escenari per a la missa major del dia de Sant Jordi; i l'organització anual de la tradicional Festa dels Moros i Cristians en el seu honor.

A més, contribueix al desenvolupament de les arts plàstiques mitjançant la realització de pintures, gravats, il·lustracions, fotografies i impressions per a la realització dels cartells de festes. Sobre la base de

mejor escuela de transmisión del sentimiento festero. Por ello, existen socios con cuota de carácter infantil y juvenil, de forma que sea posible la participación en las fiestas y actos desde la infancia; así como actos de integración de la infancia en las fiestas, tales como la presentación de los niños/as en la comparsa/filá, ante el patrón.

8.b. Identificación de riesgos y diagnóstico: algunos actos de las fiestas de moros y cristianos se encuentran muy afectados por los aspectos sinérgicos, como son, por un lado, su menor atractivo en el caso de celebraciones más hedonistas u orientadas hacia el espectáculo y, por otro lado, los efectos derivados de la legislación sectorial. En ese sentido, claro ejemplo es el de las guerrillas, alardos y procesiones con arcabuceria, pilar fundamental de las fiestas, afectado tanto por su pérdida de interés social como por los condicionantes y limitaciones impuestas legalmente, que repercuten a su vez en la merma constante del número de participantes. Por todo ello se han llevado a cabo acciones como una organización más efectiva para favorecer su celebración tanto a la tradición como a las disposiciones legales, el mantenimiento de los itinerarios y escenarios tradicionales de esos actos, sin apartarlos del grueso de las celebraciones, la organización de cursos, seminarios y talleres en que se expliquen aspectos directamente relacionados con el uso garantista de la pólvora.

9. Valoración y justificación de la declaración: esta fiesta es la recreación de un hecho histórico, la lucha entre Jaume I y Al-azraq en el contexto de enfrentamiento militar en el antiguo reino de Valencia al siglo XIII. Hasta el siglo XVI la fiesta mantuvo un fuerte componente religioso hasta que en 1511, en consell municipal incorporó la participación de la Companyia de Soldats de la Vila con los que se introducían ejercicios de alarde de ballesta y arcabuz y que ha ido evolucionando hacia las formas de representación y festivas de la actualidad, algo que nos permite hablar de la antigüedad de esta tradición.

Por otro lado, la estructura de esta festividad está marcada y establecida en tres días ya desde mediados del siglo XVIII y, pese a los más de 250 años de evolución, todavía conforman la estructura actual de la fiesta.

Las vestimentas son un claro reflejo de la evolución de la ciudad ya que a comienzos del siglo XIX Alcoi se convirtió en uno de los primeros núcleos industriales de España. Es por ello que la evolución de la fiesta se encuentra estrechamente ligada a la prosperidad económica de la ciudad, viéndose reflejado en las indumentarias, que cada vez serán más ostentosas y con un fuerte carácter historicista y escenográfico. Relacionado con esto, en el siglo XX, se introdujeron las Escuadras Especiales, conocidas popularmente como «de esclavos o de negres», como elemento enriquecedor de las Entradas. Estos festeros vestían trajes diferentes al oficial de la *filá*, maquillándose como *negres* y simulando ser esclavos.

Otro de los aspectos que diferencian estos festejos del resto es la incorporación de la música y su influencia en la consolidación del fenómeno bandístico valenciano, pese a que la utilización de la música está documentada desde el siglo XVI, es en el siglo XIX cuando comienza a estar presente en todos los actos *festers*, condicionando todo el desarrollo de la filosofía lúdica y estética de la fiesta. Se ha convertido, pues, en un elemento imprescindible. Tanto es así que se creó música *ad hoc* para la fiesta: música de corte marcial para los desfiles, pasodobles o la marcha cristiana para la Entrada de cristianos.

Por otro lado, todos los actos que componen la fiesta requieren de una escenografía muy cuidada y elaborada. Por ello, más allá de los *festers* (parte visible de la fiesta) resulta fundamental el trabajo de los diseñadores, coreógrafos, bailarines, músicos, maquilladores, fabricantes de carrozas, armers, lampisteros y un sin fin de artesanos.

También hay que tener en cuenta la influencia que la fiesta ha tenido para la localidad, debido a que cada *filá* tiene su sede social en la ciudad. La fiesta ha contribuido a la conservación del patrimonio industrial al rehabilitar antiguos núcleos locales industriales y centros fabriles. A su vez, contribuye al mantenimiento del patrimonio religioso puesto que la Asociación de San Jorge no es únicamente la encargada de fomentar el culto y devoción al Santo sino que también lo es de su templo, así como la iglesia arciprestal de Santa María, que acoge la imagen del Santo y sirve de escenario para la Misa Mayor del día de San Jorge; y la organización anual de la tradicional Fiesta de los Moros y Cristianos en su honor.

Además, contribuye al desarrollo de las artes plásticas mediante la realización de pinturas, grabados, ilustraciones, fotografías e impresiones para la realización de los carteles de Fiestas. En base a todos los

tots els materials generats a partir de la Festa dels Moros i Cristians es va procedir a la inauguració amb el Museu Alcoià de la Festa (MAF) que suposa un passeig didàctic per la memòria i la història d'un poble. En el museu poden trobar-se vestits dels càrrecs festers, fiances o fotografies, entre moltes altres coses. Quant al llegat documental, artístic i audiovisual Alcoi compta amb el Casal de Sant Jordi, la biblioteca, hemeroteca, filмотeca, fototeca, fonoteca i un arxiu històric on es guarden els fons de l'Associació de Sant Jordi.

De la mateixa manera té un paper fonamental en la valoració del centre de la ciutat, lloc on es desenvolupen els actes festers de moros i cristians, ja que no és fins que arriba el període de la festa que la ciutat es converteix en una escenografia en la qual es representa la seua història, moment en què l'activitat envaeix els seus carrers i es dona acolliment a gran quantitat de turistes. Tant és així que en 1965 es va declarar festa d'interés turístic nacional, d'interés internacional en 1980 i se li va concedir, també en 1980, la categoria de plata al Mèrit Turístic al Casal de Sant Jordi.

Finalment, no hem d'oblidar la gastronomia, que també forma part de la festa, com pot veure's en el sopar de l'olla, un potatge preparat a partir de la cocció de fesols, cards, costelles de porc, cor, freixura, botifarres de ceba, naps, oli i sal.

materiales generados a partir de la fiesta de los Moros y Cristianos se procedió a la inauguración con el Museo Alcoià de la Festa (MAF) que supone un paseo didáctico por la memoria e historia de un pueblo. En él pueden encontrarse trajes de los cargos *festers*, fianzas o fotografías, entre muchas otras cosas. En cuanto al legado documental, artístico y audiovisual Alcoi cuenta con el Casal de Sant Jordi, la biblioteca, hemeroteca, filмотeca, fototeca, fonoteca y un archivo histórico donde se guardan los fondos de la Asociación de San Jorge.

De la misma manera tiene un papel fundamental en la puesta en valor del centro de la ciudad, lugar donde se desarrollan los actos festeros de Moros y Cristianos, ya que no es hasta que llega el periodo de la Fiesta que la ciudad se convierte en una escenografía en la que se representa su historia, momento en el la actividad invade sus calles y se da acogida a gran cantidad de turistas. Tanto es así que en 1965 se la declaró Fiesta de Interés Turístico Nacional, de Interés Internacional en 1980 y se le concedió, también en 1980, la categoría de plata al Mérito Turístico al Casal de San Jorge.

Y por último, no debemos olvidar la gastronomía, que también forma parte de la fiesta, como puede verse en el *sopar de l'olla*, un potaje preparado a partir de la cocción de alubias, cardos, costillas de cerdo, corazón, asadura, morcillas de cebolla, nabos, aceite y sal.